

Øget vækst i Danmark – flere hænder eller nye instrumenter?

Antallet af personer på offentlige overførsler i den arbejdsdygtige alder er siden 1960 steget fra 184.000 til 764.000. Hvor mange af disse knap 800.000 personer kan potentielt komme i beskæftigelse ved f.eks. ændrede skattepolitiske incitamenters? Artiklen analyserer årsagerne til stigningen og konkluderer, at der næppe er noget stort potentiale i denne gruppe i forhold til at øge arbejdsudbuddet via skattereformer.

PEDER J. PEDERSEN
Professor emeritus,
Institut for Økonomi,
Aarhus Universitet
Email: ppedersen@econ.au.dk

NINA SMITH
Professor
Institut for Økonomi,
Aarhus Universitet
Email: nsmith@econ.au.dk

Indledning

Danmark er et af de få lande i Europa, som har styr på de offentlige finanser. Budgetloven, der blev gennemført for nogle år siden, og som sikrer en meget stram styring af alle offentlige udgifter, har i løbet af få år skabt en budgetdisciplin i kommuner, regioner og statsinstitutioner. Den finanspolitiske holdbarhed og effektive styring af både de kortsigtede og langsigtede offentlige udgifter er vigtige i en globaliseret verden med frie kapitalbevægelser, hvor Danmark og bl.a. danske boligejere har nydt særdeles godt af en lav rente, fordi vi anses for at være en 'sikker havn' og en stærk økonomi. Aktuelt er det ikke her, den største udfordring ligger for den økonomiske politik

Det er derimod den lave økonomiske vækst i Danmark, der er den store udfordring: Siden den finansielle krise startede i 2008, har Danmark befundet sig i en vækstkrise. Vækstfaldet i 2008 var større end i de fleste andre lande, og væksten er aldrig rigtig kommet i gang siden 2008. Anderledes ser det ud i de fleste andre europæiske lande og USA, som for længst er oppe af 'væksthullet' igen. Noget af den svage danske vækst kan forklares ved tekniske måleproblemer relateret til bytteforholdet, demografiske forskydninger, og at meget større andele af hver ungdomsårgang har været under uddannelse siden 2007, se De Økonomiske Råd (2016). Men det ændrer ikke ved det overordnede billede af, at væksten i Danmark i en lang periode har været svag.

Den lave vækstudvikling hænger sammen med en svag produktivitetsudvikling igennem flere årtier. Dette er grundigt belyst af Produktivitetskommissionen (2014), som også gav en række

anbefalinger til, hvordan vækst og produktivitet kunne øges markant. Disse anbefalinger har imidlertid ikke sat sig så dybe spor i den politiske debat i Danmark, som fortsat i meget høj grad har fokus på de emner, der har præget de sidste 25 års store reformer, nemlig arbejdsmarkedet og arbejdsstyrken, dvs. reformer med fokus på at reducere ledigheden og øge arbejdsudbuddet.

I den danske økonomisk-politiske debat er et af de mest fremtrædende emner, bl.a. i forbindelse med udformningen af den næste mellemfristede 2025 plan, spørgsmålet om, hvordan der igen kan komme en økonomisk vækst, der kan måle sig med de vækstrater, som mange europæiske naboøkonomier er lykkedes med, også efter at den finansielle krise satte ind i 2008. Hvorfra skal væksten komme? Hvilke instrumenter er der i den økonomiske politik, som kan tages i anvendelse for at få Danmark tilbage på vækstsporet? Handler reformdiskussionen og vækstmulighederne fortsat om at få udvidet antallet af personer i arbejdsstyrken således som det har været strategien i en årrække, eller er denne strategi ved at være udtømt som vækstinstrument, således at det er nødvendigt at finde nye tiltag, hvis den danske økonomiske vækst igen skal komme op i gear?

Svaret i denne artikel vil være, at det er afgørende vigtigt at fastholde de meget store landvindinger som to årtiers arbejdsmarkedsreformer skabte. Men der er ikke det store vækstpotentiale tilbage i arbejdsudbuddet, medmindre der er politisk vilje til at foretage nogle klare politiske valg, der markant reducerer velfærdsordninger, som primært tilfalder den potentielle arbejdsstyrkes kernetrapper, såsom barselsorlov, efterløns- og

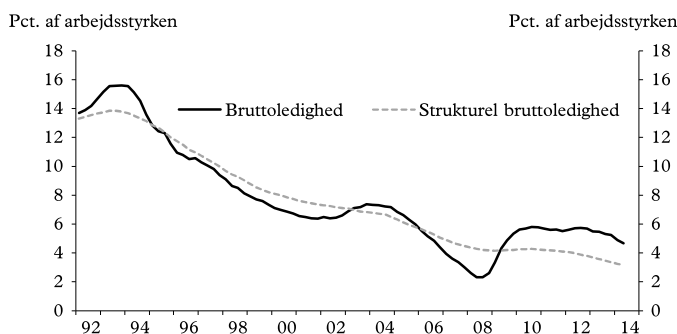
pensionsalder, SU eller reducere dagpengereglerne for syge og ledige yderligere i form af lavere kompensationsgrader eller kortere periode, hvor man er berettiget til dagpenge. Det er disse grupper, som udgør langt hovedparten af antallet af overførselsmodtagere i de erhvervsaktive aldersgrupper. Hvis ikke man politisk er villig til ændringer af den type, er der brug for at rette fokus nye steder hen, præcis som det skete i slutningen af 1980'erne, da der for alvor kom gang i analyserne og reformerne af det danske arbejdsmarked.

Det effektive arbejdsmarked

Det danske arbejdsmarked har siden starten af 1990'erne undergået en kolossal forandring, med reform på reform, som har været med til at reducere den strukturelle og faktiske ledighed til historisk lave niveauer, som også i en europæisk sammenhæng er imponerende. I 1988 udgav De Økonomiske Råd en vismandsrapport, se Det økonomiske Råd (1988), som i mange henseender blev startskuddet til en meget succesfuld reformperiode af det danske arbejdsmarked, i høj grad inspireret af den udbudsøkonomiske forskning, der 10-15 år tidligere for alvor havde fået sit gennembrud i USA. Sammenhængen mellem ledighed og løndannelse og økonomiske incitamenter blev fokuspunkter i de to følgende årtiers økonomiske politik og reformer.

Figur 1 viser en imponerende succes for den lange række af arbejdsmarkedsreformer, som blev gennemført efter 1992. Både den faktiske og den strukturelle bruttoledighed faldt fra 13-14 % i 1992 til henholdsvis 5 og 3 % i 2014. Reformerne har været forskellige, men har især rettet sig mod dagpengeperiodens længde samt reglerne for unge dagpengemodtagere under 30 år. Derimod har dagpengesatsen på 90% af tidligere løn op til et maksimum aldrig været ændret i Danmark, modsat bl.a. Sverige hvor dagpengesatsen har været sat ned til 70 % i en periode og nu ligger på 80 %. Sammenligner man med andre europæiske lande, er billedet, at kompensationsgraden er relativt høj for lavtlønnede i Danmark, mens kompensationsgraden for danske højtlønnede ikke afviger systematisk fra den tilsvarende kompensationsgrad i andre lande, jf. Dagpengekommissionen (2015).

Figur 1. Bruttoledigheden og den strukturelle bruttoledighed (%)

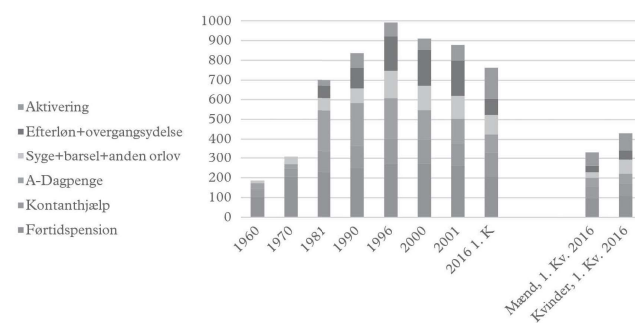

Kilde: Dagpengekommissionen (2015)

'De 800.000 på overførsler'

Men den imponerende udvikling i bruttoledigheden skal ses i sammenhæng med en anden målvariabel, som også har tiltrukket sig stor opmærksomhed i den danske debat om vækstpotentialet: De 800.000 i den erhvervsaktive alder, som forsørges af det offentlige. Selvom den registrerede bruttoledighed er faldet til ca. en tredjedel af niveauet i 1992, er det samlede antal personer i den erhvervsaktive alder (eksklusiv SU-modtagere) kun faldet med ca. 9 % siden 1990, jf. figur 2, som viser antallet af modtagere af forskellige typer af offentlige indkomstoverførsler for personer i den erhvervsaktive alder fra 1960 til 2016. Fra det højeste registrerede niveau på ca. 1 mio mennesker i 2000 er der tale om et fald på ca. 25 % frem til 2016. I 1. kvartal 2016 var tallet 764.000 fuldtidspersoner, ekskl. SU-modtagere. Inklusive SU-modtagere var tallet knap 1,1 mio, idet der er 338.000 SU-modtagere på fuldtidsbasis i 2016.

Figur 2. Personer på overførsler, fuld tid, ekskl. SU, i den erhvervsaktive alder, 1960-2016

Kilde: Regeringen (1997), Pedersen et al. (2003) og Danmarks Statistik (2016a).

I 1960 var antallet af personer, der blev forsørgt af det offentlige, i den erhvervsaktive alder knap 184.000 borgere (Regeringen, 1997), jf. figur 2. Der er altså sket en firedobling af antallet af overførselsmodtagere i den erhvervsaktive alder inden for de seneste 55 år, selv hvis SU-modtagere ikke medregnes.

Væksten i antallet af overførselsmodtagere

En række af faktorerne bag denne udvikling er velkendte, se fx Velfærdskommissionen (2005). Dels er antallet i de enkelte ordninger vokset jævnt siden 1960, især fordi flere er blevet berettigede til de enkelte ydelser, eller kompensationen er blevet mere attraktiv, dels er der kommet en række nye ydelser og overførsler til (barselsorlov, efterløn, børnepasningsorlov og andre arbejdsmarkedsrelaterede orlovsordninger, overgangsydelse og aktiverings- og revalideringsrelaterede ydelser). Flere af de ordninger, som i perioden er oprettet, er siden udfaset eller reduceret, og det samlede antal i den erhvervsaktive alder på overførsler har da som illustreret ovenfor også været faldende de sidste 10 år.

Men andre ordninger er samtidig vokset. Det gælder specielt en lang række ordninger rettet mod personer blandt arbejds-

styrkens marginalgrupper. I 2016 omfatter disse ordninger på fuldtidsbasis 158.000 personer. Et indtryk af de mange ordninger kan ses i opgørelserne fra Danmarks Statistik (2016a), hvor der sondres mellem følgende kategorier, som har været brugt i perioden siden 2007: Vejlednings- og opkvalificering, 6 ugers selvvalgt uddannelse, virksomhedspraktik, nytteindsats, ansættelse med løntilskud, jobrotation, fleksjob, skånejob, servicejob, voksenlærling, ledighedsydelse, ressourceforløb samt jobafklaringsforløb.

Disse ordninger har dels til formål at opkvalificere og omskole personer, der har mistet beskæftigelsen, dels til formål at opsamle personer der ikke længere har fuld arbejdsevne og ikke kan arbejde fuld tid. Endelig er en del af formålet at teste folks rådighed, dvs. udtrykt lidt kynisk 'at tage folks fritid'. Ordningerne afspejler således både, at arbejdsmarkedet de sidste 50 år er blevet stadig mere krævende med færre muligheder for personer uden relevante specifikke kompetencer, og at ordningerne er blevet mere generøse og mindre stigmatiserende, end de var for 50 år siden. Kontrol med rådigheden er derfor blevet en vigtig opgave.

En tredje grund til den kraftige vækst i overførslerne er kvindernes indtræden på arbejdsmarkedet. I 1960 var der ca. 800.000, svarende til ca. 25 % af personerne i den erhvervsaktive alder, der ikke selv havde en nævneværdig indkomst, men blev forsørget inden for familien, se Pedersen et al. (2003). Hovedparten var kvinder, dvs. husmødre. I dag er husmødrene næsten forsvundet som statistisk kategori. I dag har ca. 86.000 blandt de 25-64-årige en selvstændig individuel indkomst under 50.000 kr om året, heraf er ca. 42.000 kvinder, se Danmarks statistik (2016b). Den danske velfærdsmodel bygger implicit på, at både kvinder og mænd er i arbejdsstyrken og betaler skat, mens børnene, de syge og de gamle ikke længere passes derhjemme, men af kommunen, dvs. omsorgen er flyttet ud i markedsøkonomien. En konsekvens af denne udvikling er, at en stor del af den forsørgelse, der for 50 år siden foregik inden for hjemmet, nu er en forsørgelse som varetages af velfærdsstaten – i form af overførselsindkomster til dem som ikke kan forsørge sig selv og løn til offentligt ansatte, som tager sig af omsorgen for dem, som ikke selv kan tage var på egen omsorg. Som det fremgår af højre side af figur 2 er der i dag betydeligt flere kvinder end mænd på offentlig forsørgelse i den erhvervsaktive alder. Sådan var det ikke i 1960.

En fjerde betydelig gruppe af overførselsmodtagere, som i 1960 spillede en fuldstændig marginal rolle i statistikkerne, er antallet af indvandrere på overførsler, se Danmarks Statistik (2016c). I 1960 var Danmark netto et udvandringsland, og antallet af indvandrere med oprindelsesland uden for Europa var ubetydeligt, se Danmarks Statistik (2014).¹ I dag er der på fuldtidsbasis 140.000 af de 764.000 personer på overførsler i den erhvervsaktive alder, som er indvandrere. Hovedparten,

ca. 114.000 af de 140.000 personer, stammer fra ikke vestlige lande.

En hypotetisk fremskrivning af '1960-velfærdsstat' til 2016 niveau

For at få et indtryk af, hvor stor en del af de 764.000 overførselsmodtagere i den erhvervsaktive alder som det er realistisk at bringe i beskæftigelse, og som dermed kan bidrage via øget arbejdsudbud til den økonomiske vækst, kan det være nyttigt at foretage et tankeeksperiment: Hvis man forestiller sig, at antallet af borgere i den erhvervsaktive alder, som var på overførsler i 1960, fremskrives til 2016-niveau med hensyn til i) befolkningens størrelse, ii) væksten i kvindernes erhvervsfrekvens og individualiseringen af kvindernes forsørgelse, iii) væksten i antallet af indvandrere samt iv) politisk valgte nye ordninger i perioden som barsel, sygedagpenge og efterløn.

Ideen bag tankeeksperimentet er således at forsøge at fremskrive den danske velfærdsstat i år 1960 til 2016-niveau med den adfærd med hensyn til at være overførselsmodtager, der var gældende dengang. Året 1960 er et rimeligt udgangspunkt, fordi det er før de store reformer af dagpengesystemet i slutningen af 1960'erne og bistandsloven fra 1976 træder i kraft. Det er også et egnet år, fordi der blev foretaget en folketælling i det år.

I 1960 var der ca. 184.000 borgere på overførselsindkomst ifølge Bolig- og Folketællingen fra 1960 (Danmarks Statistik (1964) og Regeringen (1997), hvoraf godt halvdelen var på invalidepension.² I 1960 var befolkningen i den erhvervsaktive alder på 2,9 mio. og i 2016 er dette tal vokset med 24,6% til 3,7 mio. Med 2016-befolkningens størrelse ville der altså i den hypotetiske beregning af '1960-velfærdsstaten til 2016' niveau have været 24,6% flere overførselsmodtagere, svarende til godt 229.000 overførselsmodtagere.

Beregningen af betydningen af, at kvinderne er trådt ud på arbejdsmarkedet, og at velfærdsstaten har udviklet sig fra familieforsørgelse til individualiseret forsørgelse, er vanskeligere og kræver supplerende antagelser. I 1960 var der ca. 184.000 personer i den erhvervsaktive alder på overførsler, og der var ca. 1.930.000 personer i beskæftigelse. Dette giver en gennemsnitlig 'overførselsprocent' på 8,7%. Der var i 1960 ca. 860.000 personer, der i folketællingen blev kategoriseret som husmødre og andre der blev forsørget inden for familien. Hvis vi fremskriver denne gruppe til '2016-velfærdsstaten', hvor kvinderne er blevet udearbejdende, og de færreste voksne forsørges inden for familien, men samtidig antager helt samme 'overførselsadfærd' (8,7 %) som i 1960, ville der ca. være 76.000 personer af de 860.000 som var på overførsler. Samtidig ville de 860.000 med den almindelige befolkningsudvikling være vokset med 24,6 %, og de 76.000 personer på overførsler opjusteret med

NOTE 1 I 1960 havde ca. 2.000 mennesker fra ikke-vestlige lande opholdstilladelse

NOTE 2 Dette tal inkluderer ca. 20.500 borgere i den erhvervsaktive alder, der var indlagt på statshospitaler.

befolkningsvæksten ville være forøget til ca. 94.000 i den hypotetiske fremskrivning.

I tabel 1 er vist den hypotetiske fremskrivning af '1960-vel-færdsstaten' til 2016-niveau, hvor der tages hensyn til befolkningsstiltvækst, kvindernes erhvervsdeltagelse, indvandring samt nye politiske beslutninger om indførelse eller udvidelser af velfærdsordninger. Regnestykket i tabel 1 skal selvsagt tages med forbehold. Det er ikke muligt at lave en perfekt standardberegning. Ikke desto mindre er det interessant, at over 320.000 af de 764.000 personer i 2016 er det antal, vi ville forvente under de – urealistiske – antagelser, at vi havde de programmer og regler, som fandtes i 1960 – og alene tog hensyn til stigningen i befolkningen og kvindernes erhvervsfrekvens.

Siden 1960 har der i de dengang eksisterende programmer for overførsler først været en markant stigning i ydelserne relativt

til lønnen og i varighederne i forbindelse med dagpenge- og socialreformer i den første del af perioden. Fra midten af 1990'erne har der været tale om en modsatrettet bevægelse med en gradvis stramning af regler og vilkår i mange tilfælde primært i forhold til nytilgangen til de forskellige programmer.

I tillæg til den standardberegnete stigning til omkring 323.000 personer i 2016 med "fastholdelse" af 1960-regler kommer så omkring 320.000 mennesker, dels 140.000 indvandrere – der stort set ikke fandtes som gruppe, som modtog ydelser i 1960 – og dels efterløn m.v. samt sygedagpenge og barsel, som henholdsvis ikke fandtes eller slet ikke fandtes i det omfang som nu tilbage i 1960.

Tilbage bliver så en "uforklaret" stigning på ca. 119.000 mennesker på overførsler i 2016. Der er uden tvivl flere forklaringer på dette tal. I perioden mellem 1960 og 2016 har der som vist

Tabel 1. Antal modtagere af overførselsindkomst i erhvervsaktiv alder – elementer på vejen fra 1960 til 2016.¹

Antal overførselsmodtagere i 1960 i den erhvervsaktive alder (15-64 år): 184.000	Hypotetisk antal overførselsmodtagere i aldersgruppen 15-64 år ved fremskrivning til 2016, hvor:
i) <i>Befolkningsstiltvækst for erhvervsaktive aldersgrupper (15-64 år)</i> 1960: 2.947.153 2016: 3.672.555 Vækst på 24,6%, svarende til at der i den hypotetiske fremskrivning er $184.000 \cdot (1+24,6\%) = 229.264$ på overførsler i 2016	i) befolkningsvæksten inddrages: $184.000+45.264=229.264$
ii) <i>Vækst i kvindernes erhvervsdeltagelse og individualisering af forsørgelsen</i> Ved folketællingen i 1960 var 1.928.834 erhvervs-mæssigt beskæftiget. Beregnet herudfra var forsørgelsesprocenten i 1960: $184.000/(1.928.834+184.000)=8,7\%$. I 1960 var der 860.777 personer i alderen 14-64 år som var husmødre, husassistenter og medhjælpende hustruer, der blev forsørget inden for familien. Antager vi samme forsørgelsesprocent for de 860.777 personer ville yderligere 75.746 have været på overførsler i 1960 og ved inddragelse af befolkningsvæksten ville tallet for 2016 være $75.746 \cdot (1+24,6\%) = 94.380$	ii) befolkningsvæksten og ii) Vækst i kvindernes erhvervsdeltagelse og individualisering af forsørgelse inddrages: $229.264+94.380=323.644$
iii) <i>Antal indvandrere på overførselsindkomst i den erhvervsaktive alder i 2016: I alt 188.509. Heraf er 48.704 på SU. Ekskl. SU er der således yderligere 139.805 på forsørgelse</i>	iii) befolkningsvæksten og ii) Vækst i kvindernes erhvervsdeltagelse og individualisering af forsørgelse iii) indvandrere på overførselsindkomst inddrages: $323.644+139.805=463.449$
iv) <i>Nye velfærdsydelser</i> Barsel + sygedagpenge i 2016: 100.188 Efterløn og flexydelse i 2016: 81.134 I alt nye ydelser: 181.322	iv) befolkningsvæksten og ii) Vækst i kvindernes erhvervsdeltagelse og individualisering af forsørgelse iii) indvandrere på overførselsindkomst iv) nye ydelser inddrages: $463.449+181.322=644.771$

NOTE 3 Det er vanskeligt at finde præcise opgørelser for antallet af borgere i forskellige overførselsordninger og i beskæftigelse med nøjagtigt samme afgrænsning af aldersgruppen "erhvervsaktive alder" som i nogle tilfælde er 14-65 (69 år) og i andre opgørelser er 15-65 (66) år. I denne artikel er det valgt at foretage lineær ekstrapolering i de tilfælde hvor der benyttes andre alderskategorier end 15-64 år. Kilder bag beregningerne er Folke- og Boligtællingen fra 1960 (Danmarks Statistik (1963,1964) og Statistikbanken, Danmarks Statistik (2016a,b,c).

NOTE 4 Denne procent undervurderer 'overførsels-procenten', fordi vi ikke korrigerer for, at alderskategorien for de beskæftigede i nævneren vedrører aldersgruppen op til og med 69 år.

i figur 2 i perioder været langt større antal mennesker i den erhvervsaktive alder på offentlig forsørgelse, dels pga. den lange lavkonjunktur op til starten af 1990'erne, og dels fordi der i perioden op til de store arbejdsmarkedsreformer siden starten af 1990erne var betydeligt længere dagpengeperiode og langt mindre fokus på aktive fremfor passive tilbud i forhold til både dagpengemodtagere og kontanthjælpsmodtagere. En del af de mennesker, der i dag optræder i statistikkerne for kontanthjælp og førtidspension eller en af de mange aktiveringsordninger, har et langt marginaliseringsforløb fra tiden med mere passive ordninger bag sig. Det ændrede fokus på aktive frem for passive forløb i både arbejdsmarkeds- og socialpolitikken må forventes i fremtiden at betyde færre marginaliserede personer på overførsler. En anden forklaring på de 119.000 er utvivlsomt, at der med mere generøse overførselsregler i 2016 sammenlignet med 1960, og med ændrede normer til holdningen til selvforsørgelse, se Petersen (2014), er flere, der med et vist element af frivillighed vælger at blive forsørgt af det offentlige frem for at være selvforsørgende.

Men i forhold til den somme tider næsten "mytologiske" diskussion om de "800.000 i erhvervsaktiv alder på offentlig forsørgelse" forekommer tallet 119.000 dog overraskende lavt. Til trods for stramninger og reformer fra midten af 1990erne er der jo sammenlignet med 1960 tale om meget voldsomme ændringer i samfundsstruktur og velstandsniveau – ændringer som må forventes også at slå igennem i forhold til personer i erhvervsaktiv alder, som ikke er selvforsørgende.

Det er ligeledes tankevækkende, at tallet 119.000 er lavere end de 158.000, som i dag er på en af de mange aktive overførselsordninger, der enten har til formål at opkvalificere eller tilbyde beskæftigelse på mere skånsomme vilkår end det almindelige arbejdsmarked, eller at afprøve om ledige reelt står til rådighed for beskæftigelse. Selvom der blandt de 158.000 indgår over 25.000 indvandrere, se Danmarks Statistik (2016d), er det udtryk for, at der allerede i 2016 anvendes meget betydelige ressourcer på enten at hjælpe personer med nedsat arbejdssevne eller manglende kvalifikationer til at få fodfæste på arbejdsmarkedet eller på at skubbe personer i job, som måske har meget begrænsede økonomiske incitamenter til at være i beskæftigelse fremfor på overførsler.

Er der flere lavthængende frugter i arbejdsudbuddet?

Hvis den økonomiske vækst i Danmark skal bygges på initiativer, der øger kvantiteten i arbejdsudbuddet er der principielt 2 måder: enten fra de 764.000 i tabel 1 eller som øget arbejdsudbud fra dem, der allerede er i arbejdsstyrken, dvs længere arbejdsuge, kortere ferie eller tilsvarende tiltag. De mest oplagte instrumenter for større arbejdsudbud er nedsættelser af topskatten eller højere beskæftigelsesfradrag. Selvom der kan hentes bidrag her, er de forventede effekter relativt små. Samtidig er skattnedsættelser i bunden dyre i form af tabt offentligt provenu i forhold til effekten på arbejdsudbuddet, mens skattnedsættelser i topskatten øger uligheden. Når det gælder øget arbejdsudbud via tiltrækning af internationalt højt specialiseret arbejdskraft, er der allerede instrumenter til rådighed.

Derfor er der ofte så stort fokus på at få flere af 'de 800.000' på overførsler bragt over i beskæftigelse. Der bør naturligvis som nævnt fortsat arbejdes for bedre integration og på at få flere mennesker på kanten af arbejdsmarkedet i beskæftigelse i større eller mindre grad. Men mange års erfaringer viser, at opgaven ikke er let. Det er vigtigt ud fra ikke blot beskæftigelsespolitiske, men også socialpolitiske hensyn at fortsætte med at videreudvikle forsøgene på at få flest mulige mennesker i den erhvervsaktive alder med i aktive tilbud, og det er vigtigt at undgå, at nye grupper af unge eller nytilkomne indvandrere og flygtninge marginaliseres, så fortiden fejl gentages.

Men fra de 764.000 er der realistisk set næppe de store bidrag at hente efter den allerede gennemførte række af reformer. Så i forhold til en vækstdiskussion er det er næppe her, der er mange lavthængende frugter tilbage efter de seneste årtiers mange reformer. Der har altid været og vil være mennesker, som det ikke er muligt at få i arbejde på en meningsfuld måde. Det er ikke alle mennesker i den erhvervsaktive alder, der kan bringes i selvforsørgelse. Det er jo bl.a. det der er formålet med velfærdsstaten, nemlig at sikre de mennesker der rammes af sygdom, ulykker og andre uforudsete hændelser. På et enkelt område er der en tendens til, at frugterne "falder" af sig selv. Beskæftigelsesandelen i 60+ gruppen har været stigende i en årrække både i Danmark og de fleste andre OECD-lande – også i årene efter finanskrisen – i et omfang, der ikke alene kan forklares af reformer på området, se Larsen og Pedersen (2016), For samme aldersgruppe dokumenterer Bingley og Pedersen (2016), at mulighederne for en højere tilbagetrækningsalder – i gennemsnit – er fuldt foreneligt med udviklingen i helbred og levealder.

I forhold til hele diskussionen om øget økonomisk vækst er konklusionen derfor, at der næppe kan hentes de store bidrag fra kvantiteten i arbejdsudbuddet, bortset fra pensionsalderen, SU- eller barselsregler. Det mest interessante vækstbidrag ligger i en fornyet stigning i produktiviteten. Instrumenterne på udbudssiden vil primært kunne bidrage med lidt flere mennesker – med samme, eller lidt lavere, produktivitet end gennemsnittet hos dem, der allerede er i arbejdsstyrken. Det er derfor langt mere perspektivrigt i forhold til den danske vækstdiskussion at fokusere på produktiviteten i både den offentlige og private sektor. Det afgørende bidrag til ny vækst i produktiviteten skal i højere grad komme fra et løft i uddannelse, forskning og udvikling – ikke bare i form af at afsætte flere ressourcer til investeringer i disse områder, men måske mindst ligeså vigtigt, at ressourcerne udnyttes bedst muligt i forhold til at understøtte vækst og produktivitet.

Så spørgsmålet er, om udbudsreformer generelt er ved at have udtømt deres potentiale – og sat på spidsen: om skattelettelser finansieret blandt andet ved reduktioner inden for uddannelse og forskning måske i det lange perspektiv er en relativt dyr måde at få et højere BNP på – i stedet for at satse langsigtet på en stigende produktivitet?

REFERENCER

- Bingley, P og P.J. Pedersen (2016), Pensionsalder, arbejdsevne og helbred. *Samfundsøkonomen*, 2, 9-15.
- Dagpengekommissionen (2015), Det danske arbejdsmarked, <http://bm.dk/da/Beskaeftigelsesomraadet/Flere%20i%20arbejde/Dagpengekommission/Afrapportering.aspx>
- Danmarks Statistik (1963), Folke og Boligtællingen, B1, se <http://www.dst.dk/Site/Dst/Udgivelser/GetPubFile.aspx?id=19593&sid=folke1960b1>
- Danmarks Statistik (1964), Folke og Boligtællingen, B3, se <http://www.dst.dk/Site/Dst/Udgivelser/GetPubFile.aspx?id=19593&sid=folke1960b3>
- Danmarks Statistik (2014), 65 år i tal. Danmark siden 2. verdenskrig, København.
- Danmarks Statistik (2016a), www.statistikbanken.dk/AUK01
- Danmarks Statistik (2016b), www.statistikbanken.dk/INDKP105
- Danmarks Statistik (2016c), www.statistikbanken.dk/AUK04
- Danmarks Statistik (2016d), www.statistikbanken.dk/AUH04
- Det økonomiske Råd (1988), Dansk Økonomi Juni 1988, kapitel III-VI.
- Det økonomiske Råd (2009), Dansk Økonomi Efterår 2009, kapitel II.
- De økonomiske Råd (2016), Dansk Økonomi Forår 2016, kapitel III.
- Larsen, M. og P.J. Pedersen (2016), Hvorfor ramte krisen ikke de ældres beskæftigelse i OECD-landene? *Samfundsøkonomen*, 2, 49-55.
- Pedersen, P.J, Pedersen, S & Smith, N (2003), 'Fra mangel på arbejde til mangel på arbejdskraft'. i N. Smith, P.J. Pedersen, S. Pedersen og M.L. Schultz-Nielsen (red.) (red.), *Fra mangel på arbejde til mangel på arbejdskraft - arbejdsliv i Danmark i det nye årtusind*. Spektrum, København, 13-37.
- Petersen, J.H. (2014). *Pligt & Ret – Ret & Pligt*. Syddansk Universitetsforlag,
- Produktivtetskommissionen (2014), Det handler om velstand og velfærd. Slutrapport.
- Regeringen (1997), Danmark som foregangsland, Finansministeriet, København
- Velfærdskommissionen (2005), Befolkningsudvikling, velstandsdilemma og makroøkonomiske strategier. Teknisk analyserapport, November 2005.